

ICO 50 år!

Dåtid, nutid, framtid

Lars Berggren

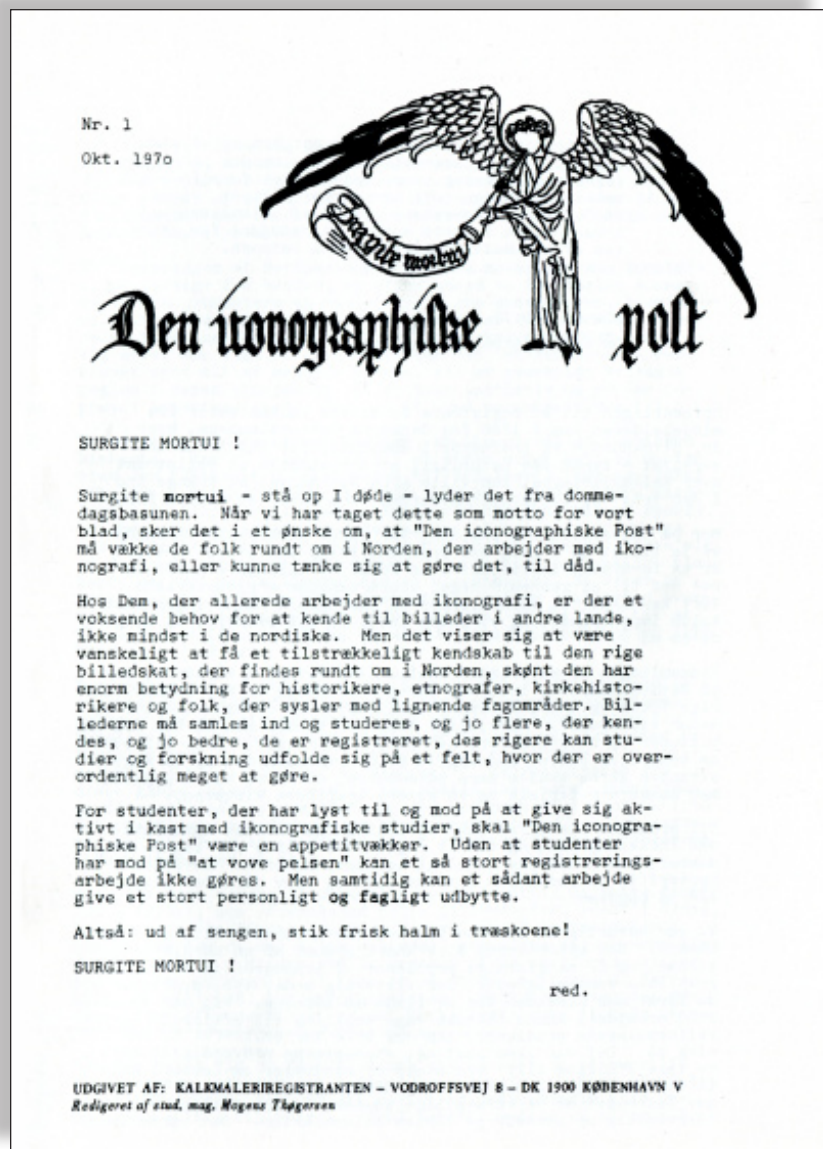

Fig. 1. Omslag och första sidan till tidskriftens första nummer, utgivet i oktober 1970.
Cover and first page of the journal's first number, issued in Copenhagen, October 1970.

Det första kvartssekklet

Det första numret av ICO utkom i oktober 1970. Bakom tillkomsten av ICO låg en önskan om att sprida större kunskap om den rika bildskatt som finns runt om i Norden, och bidra till att göra den mera tillgänglig, både för dem som redan studerade ikonografi och för alla andra för vilkas forskning bilder är av betydelse (fig. 1). I början såg man det också som en "af sine væsentligste opgaver" att orientera läsarna om det ikonografiska registreringsarbete som var på gång i Norden. I Danmark hade 1966 tagits initiativ till en kalkmaleriregistrant, i Sverige och Norge började snart ikonografiska register utarbetas, inspirerade av det som gjorts i Danmark: "den tändande gnistan" (Mereth Lindgren i ICO nr 2, 1970) var samtalen vid det legendariska första mötet 1968 på Hindsgavl (se vidare s. 8, 14ff.). Ett stort antal banbrytande, och sedan dess ofta citerade, artiklar publicerades redan under de första decennierna i den inledningsvis synnerligen anspråkslösa tidskriften. Trots olika upp- och nedgångar har den visat sig livskraftig och läses idag av såväl studerande och forskare som en bredare allmänhet över nästan hela världen. Enskilda personers intressen och insatser har emellertid alltid spelat en stor roll och därför inleds denna översikt med Knud Bannings skildring av ICO:s första kvartssekel, publicerad i ICO nr 4, 1995:

”Historien om, hvordan ICO blev til, er fortalt før og denne gang skal jeg fatte mig i korthed. Men i 1970 skulle vi fra København altså til møde oppe på Julita slot i Midtsverige, og vi var noget spændte på, hvordan det ville spænde af. Værterne var flinke nok, men vi havde kun truffet dem en enkelt gang to år tidligere, og vi kendte dem altså dårligt, eller rettere: vi kendte dem slet ikke. To år før, i 1968 havde vi præsenteret vores nye, gigantiske register over samtlige danske kalkmalerier fra middelalderen for en udsøgt skare af nordiske specialister. En særlig grund til, at vi netop gjorde det nu, var det materiale, vi lige var blevet færdige med at samle fra alle de gamle, danske kirker i Skåne, Halland og Blekinge. Ingen havde før sat sig for at samle det ind, og nu havde studenterholdene registreret og fotograferet i 320 kirker, de fleste naturligvis i Skåne. Det måtte fejres med at vise hele samlingen frem, og der blev virkelig festet på det pragtfulde Hindsgavl ved Middelfart [fig. 2], som foreningen Norden stillede vederlagsfrit til rådighed, tilmed med et tilsagn om at dække underskuddet. Og underskud blev der, det var oven i købet betragteligt.

Mødet på Hindsgavl i 1968 blev uforglemmeligt. Studenterne var naturligvis med, og det vil nok overraske nogen i dag, at ingen af dem havde fået andet for deres besvær i Skåne end dækning af udgifter til bil og ophold. De fleste studerede teologi eller kunsthistorie og de var besat af arbejdet ude i kirkerne. De havde et vældigt greb om alt, de havde indsamlet, og nu sad de på Hindsgavl med fine professorer fra hele Norden og luftede nye og ofte hårrejsende teorier om de gamle billeder. Alt blev dokumenteret ved at lægge foto på foto. Professorerne måtte søge hjælp hos hinanden, men det hjalp ikke synderligt, studenterne var alvidende og umådeligt sikre. Jeg havde blot været med til at sætte det hele i gang, særlig forstand på kalkmalerier havde jeg ikke, og fik det egentlig aldrig. Her kunne jeg sidde i en krog og godte mig og så trøste de rystede notabiliteter med udsigten til Hindsgavls gode mad. Den smagte de svenske ledere så godt, at de straks indbød til en tilsvarende sammenkomst to år senere på Julita slot i Midtsverige.

Vi fra København skulle følges i bil. Dagen før, vi tog af sted, sad jeg hjemme og spekulerede på, hvordan vi fik et godt resultat ud af mødet. Det bedste var vel at vedtage noget, som vi kunne gennemføre i fællesskab, f.eks. enes om et lille blad, der kunne udsendes hvert kvartal og holde forbindelsen mellem os i Norden, der studerede middelalderlig billedkunst. På køreturen med studenterne luftede jeg ideen for de andre og sagde til stud. mag. i historie Mogens

Fig. 2. Hindsgavl, nära Middelfart på Fyn. Nuvarande huvudbyggnad uppfördes 1784 av dåvarande ägaren Christian Holger Adeler. 1924 köptes godset av Föreningen Norden, som – för främjandet av nordiskt samarbete – här organiserade möten och kurser fram till 1980-talet. Kreditforeningen Danmark tog dock över ägarskapet 1970, och inrättade hoteldrift i kurscentret. Godset ägs sedan 2003 av Realdania Byg A/S. Det är nu konferenshotell.

Hindsgavl Manor near Middelfart on Funen, Denmark, where the first meeting of Nordic iconographers took place in 1968. The present main building was erected in 1784. In 1924 it was bought by Föreningen Norden, which used the building for courses and meetings, intended to further cooperation among the Nordic countries. Föreningen Norden continued to use it until the 1980's despite having sold it in 1970. It is currently a conference hotel. – The Nordic Iconographic Symposiums have since been held biannually, arranged in and by one of the Nordic countries; in 2004 for the first time in Estonia.

Thøgersen, at han burde være redaktør af det påtænkte blad — hans svar var bare: ”jeg har altid ønsket at blive redaktør”. Dermed var bladet egentlig en realitet, alle på mødet syntes, at vi trængte til det. Det første nummer udkom allerede den følgende måned [fig. 1], og jeg var den første læser af hele bladet. Det var duplikeret, det hed *Den iconographiske post* [från och med 1971 med tillægget Et nordisk blad om billeder] og øverst på forsiden truttede en vældig dommedagsengel sit ”*Surgite mortui* – rejs jer, I døde.” Englen var naturligvis tegnet af en af studenterne, der forlængst er blevet provst, og under den havde

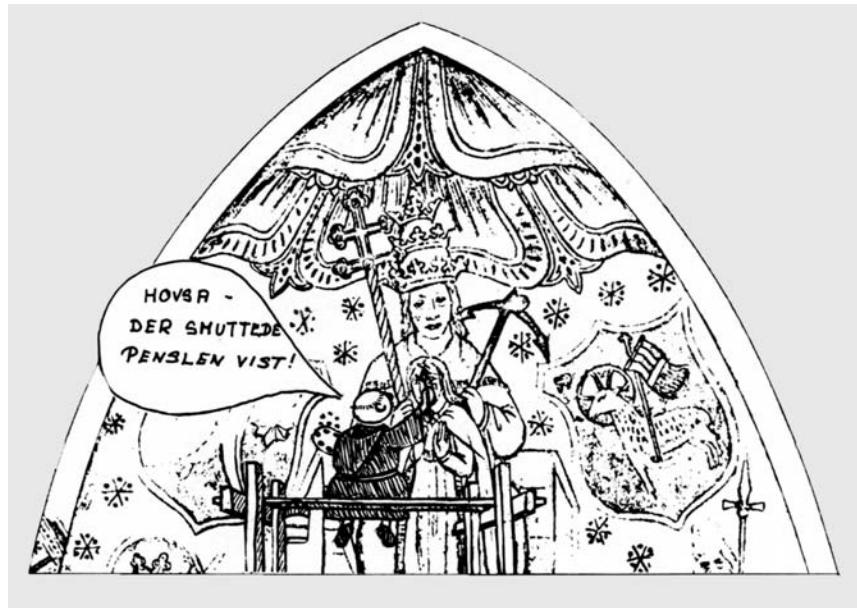

Fig. 3. "Hovsa – der smuttede penslen vist!" Lille ICO, den kyrkomålände tiggarmunken, dök upp i tidskriftens andra årgång 1971, och roade sedan läsarna i varje nummer med sina upptåg och klipska idéer – fram till 1979, då redaktionen förlades till Stockholm. Teckning Louise Lillie, ICO nr 1, 1971.

Little ICO, a mendicant friar and church painter, served as the journal's mascot during its first decade, entertaining readers with his pranks and enterprising ideas. Here, in his first appearance in the journal, his brush has just slipped... Drawing Louise Lillie, ICO nr 1, 1971.

jeg skrevet en gevaldig leder, der udfordrede læserne og sluttede: " – Altså: ud af sengen, stik frisk halm i træskoene!" Englen og disse manende ord havde en forunderlig virkning, de døde stod virkelig op og stak frisk halm i træskoene. I løbet af nogle få måneder havde bladet i hvert fald mellem 5 og 600 abonnenter, så vi måtte sætte om til offsettryk, skønt vi ikke havde en klink til det vovestykke.

Men det gik, og nu har ICO altså bestået i 25 år. I det ydre er det fornemmere end dengang, det blev et stateligt skrift, da det flyttede til Stockholm i 1979 [och ändrade till namn till *Iconographisk Post. Nordisk tidskrift för bildtolkning. Nordic Review of Iconography*]. Men indholdet er det samme. Her er norsk, svensk og dansk ligestillet – hvilke andre tidsskrifter har det sådan – og det er stadig fascinationen af vores middelalderlige billedkunst, der domine-

Fig. 4. "Et af ikonografens store problemer er de aflåsede kirker" Lille ICO forsøger på et ikke helt godtagbart sätt lösa ett för många läsare välkänt problem. Teckning Louise Lillie, ICO nr 3, 1972.

A scene from Little ICO's life and work: here, he tries, in his own desperate way, to solve a problem well-known to many readers: a locked church door. Drawing Louise Lillie, ICO nr 3, 1972.

rer. Her kan man fortsat få lov til at spørge andre læsere om dunkle detaljer i de gamle billeder, og nu når tidsskriftet ud til interesserede i 13 lande, derfor har det været nødvendigt med de engelske resumeer. Udlandets opmærksomhed har bestemt ikke manglet, enkelte numre måtte genoptrykkes af den grund. Ældre læsere vil huske "Lille ICO", tiggarmunken, der hærgede i hvert nummer [fig. 3, 4], og som afstedkom en særlig og meget udførlig anmeldelse i et engelsk fagblad. Han var tegnet af Eva Louise Lillie, der sammen med Mogens Thøgersen holdt bladet oven vande i de år, det udkom i København. Det var undertiden et drøjt arbejde, men det afskrækkede åbenbart ikke svenske venner, der tilbød at overtage bladet, blandt dem vil jeg blot nævne Ingalill Pegelow, der har viet sit virksomme liv til at fortsætte ICO på Riksantikvarieämbetet i

Stockholm. Det er de tre, det er rimeligt at fremhæve blandt de mange, der har slidt for bladet gennem årene. Vi er jer meget taknemmelige. Uden jeres indsats havde der ikke været noget 25-årsjubilæum at fejre.”

Det andra kvartsseket

Så långt Knud Banning och de första 25 åren. Från 1979 var således redaktionen förlagd till Stockholm, och kring Ingalill Pegelow fanns i redaktionen även Marian Rittsel Ullén, Margareta Kempff, Mereth Lindgren och Lennart Karlsson. I och med Ingalills pensionering flyttade redaktionen tillbaka till Köpenhamn och från 1997 utgavs ICO återigen vid Köpenhamns universitet, av Center for kunst og kristendom – med Louise Lillie som redaktör – där den utkom med elva nummer (t.o.m. årgång 2001, nr 3). Därefter gick bladet i dvala ända till 2014. Vid de ikonografiska symposierna (om dem se vidare s. 14ff.) påtalades ständigt ICO:s stora förtjänster och det akuta behovet av ett nordiskt ikonografiskt forum. Vid det ikonografiska symposiet 2012 fattades så äntligen beslut om att ICO skulle återuppstå, nu med redaktionen flyttad till Finland, närmare bestämt till ämnet konstvetenskap vid Åbo Akademi. Ansvariga för utgivningen blev Lars Berggren och Annette Landen, den förre som projektledare och huvudredaktör, den senare som redaktör och formgivare.

Nystarten föranledde flera stora förändringar i utgivningen. Mycket var nu helt annorlunda: internet och digitalisering dominerade både tidskriftsproducentens och forskarens vardag. Härtill kom att många bidragsgivare, bland dem ICO:s i stort sett enda stabila anslagsgivare NOP-HS (The Nordic Board for Periodicals in the Humanities and Social Sciences), föredrog att stötta digitala tidskrifter; att tidskriften ges ut elektroniskt med *open access* är numera ett måste, liksom granskning av opartiska sakkunniga. Att samtidigt nystarta en tidskrift – i sig en inte helt lätt uppgift – och lansera en analog, dvs. tryckt upplaga, skulle medföra både risker och stora kostnader. Valet att övergå till digitalt *open access*-format var därför ganska självklart – även om redaktionen i den bästa av världar gärna hade presenterat ICO i både digital och tryckt form. För att gamla skribenter och prenumeranter skulle känna igen sig bibehölls i stort sett dess tidigare uppläggning och format, nu dock i utskrifts- och läsvänligt pdf-format. Ambitionen är att bildmaterialet ska återges i så hög upplösning att läsaren kan förstora bilderna och granska även ganska små detaljer i de publicerade bilderna. En annan förändring var att artiklar på engelska från och med

det första numret 2014 började förekomma, och ganska nyligen har vi också tagit in sådana på tyska. Detta speglar det faktum att för oss alla relevant forskning faktiskt utförs i andra länder än de nordiska, inte minst de vid Östersjöns södra stränder som under olika perioder tillhört Danmark eller Sverige. Sedan 1996 deltar således även Estland, och ICO av idag kan beskrivas som ett organ för interdisciplinär ikonografisk forskning inom hela det område som Johnny Roosval döpte till ”det baltiska Norden”.

Att hela detta område under långa perioder faktiskt utgör en gemensam kulturell region är något som idag alltmer tenderar att glömmas bort. Alla de skandinaviska länderna lydde i Kalmarunionen 1397–1523 under samma kungamakt. Stora delar av Baltikum hörde under långa perioder till Sverige eller Danmark. Under mer än 600 år utgjorde dagens Finland Sveriges östra rikshalva medan Norge och Island var delar av Danmark ända in i modern tid. Stora delar av dagens Sverige tillhörde Danmark-Norge långt in på 1600-talet (Skåne, Halland, Blekinge, Bohuslän). Och så vidare. Det innebär naturligtvis att vi har en mycket stor del av vårt kulturarv gemensamt, och att seriös ikonografisk forskning i stor utsträckning måste använda samma bildframställningar, dokument, arkiv, skrifter, byggnader och olika andra artefakter i sin forskning. Danmarks kyrkobyggnade och muralmaleri kan, som Banning upplyser om ovan, knappast förstås utan kunskaper om de ”gammeldanska” landskapens historia, lika lite som Finlands bildvärld fram till 1809 seriöst kan beforskas utan den svenska, eller den svenska utan den tyska. En av ICO:s uppgifter är att motverka den idag alltmer omfattande okunskapen om dessa förhållanden och att underlätta vetenskaplig kommunikation och samarbete mellan de olika länderna.

En annan av dagens trender, tyvärr alltför långt driven av forskningsråd och stiftelser, är kravet på publicering på engelska och internationell citering. Detta tenderar att utarma det vetenskapliga språket i hela det ”baltiska Norden”, utan att studerande och forskare därför tillfredsställande kommit att kunna hantera engelskan. ICO har under de senaste åren fått avvisa flera vetenskapligt intressanta artiklar på grund av skribenternas oförmåga att uttrycka sig korrekt och flytande på engelska. Denna ”internationalisering” har tyvärr bieffekten att minska både den internordiska läsförmågan och den talade språkförståelsen, något som också negativt påverkar förmågan och viljan att delta i och utnyttja för de baltiska länderna (här förstådda som alla de nordiska inklusive Tyskland och Baltikum) gemensamma samarbeten och arrangemang. Här utgör ICO:s

texter och de ikonografiska symposierna ett av de sista bålverken för ett i verklig mening djupgående nordiskt, skandinaviskt och baltiskt forskningssamarbete. Under de snart gångna sju åren sedan nystarten har ICO publicerat ca 1500 sidor, med i genomsnitt 54 högkvalitativa sidor per nummer, de allra flesta på något av de nordiska språken.

Tyvärr har det, speciellt under senare år, spritts rykten om att ICO enbart skulle vara ett organ för forskning rörande medeltida kyrkokonst. Den som gör sig besväret att gå igenom registren kommer emellertid snabbt att finna att detta är helt felaktigt. Innanför ICO:s pärmar avhandlas från första början allt från vikingatid till 1800- och 1900-tal, och naturligtvis grundas många av de förda resonemangen i den grekisk-romerska antikens bildvärld. De ikonografiska traditionerna är seglivade och begränsar sig inte i någon mening till enbart religiös konst. Det finns otaliga exempel på hur långa linjer kan dras ända från de tidiga kulturerna i Mesopotamien och Egypten till nutidens populärlitteratur och digitala marknadsföring. Inte minst i ICO:s artiklar. Den nuvarande redaktionen har bemödat sig om att bibehålla denna vida definition av ikonografens tidsmässiga arbetsfält – och kommer att fortsätta med det.

En annan vanföreställning som fått stor spridning under de senaste decennierna är att ikonografin bara skulle syssla med att koppla samman litterära källor (underförstått Bibeln och helgon-vitae) och bilder. Denna mer eller mindre avsiktliga missuppfattning började breda ut sig framför allt i USA under 1990-talet, där företrädare för de nya disciplinerna *Visual Studies* och *Cultural Studies* upplevde sig i behov av att inmuta ett territorium. Samma ärende hade, åtminstone till en början, även bildsemiotiken. Därför är det idag inte ovanligt att träffa på studerande som ”vet” att ikonografi är något gammaldags och inskränkt medan exempelvis *Cultural Studies* och bildsemiotik är moderna och mycket mera spännande infallsvinklar. Vanligtvis verkar de dock inte ha en aning om att alla dessa ämnen i stor utsträckning sysslar med att lösa samma typer av problem, och utnyttjar samma källor och metoder för att kontextualisera sina studieobjekt. Här har ICO i viss mån redan fungerat som brobyggare mellan disciplinerna och det är en konstruktiv uppgift som vi gärna fullföljer.

De ikonografiska symposierna

Om de ikonografiska symposierna skriver Banning (ICO nr 4, 1995): ”Også möderne, der begyndte på Hindsgavl og Julita i 1968 og 1970, holdes fortsat

Fig. 5. Det 26. Nordiska Ikonografiska Symposiet 2018 hölls i Trondheim och Stiklestad. Deltagarna fick möjlighet att i NTNU Vitenskapsmuseets magasin på nära håll studera medeltida skulpturer i kyrkosamlingens magasin. Foto Lars Berggren.

Participants in the 26th Nordic Iconographic Symposium in 2018 had the opportunity to study medieval sculptures in the stored collection of the NTNU University Museum (Norwegian University of Science and Technology) in Trondheim.

hver andet år på skift i de nordiske lande. Foredragene publiceres, og det er efterhånden en ganske imponerende række bøger med lødige artikler, der har set dagens lys.” Med undantag för detta coronainfektade år 2020 har symposierna även i fortsättningen avhållits vartannat år och resulterat i en rad symposievolymer och artiklar, de senare företrädesvis i ICO. En förteckning över symposierna och de publikationer som de resulterat i 1968–2010 – sammanställd av Thomas Lassen – publicerades i ICO 2015: <https://ojs.abo.fi/ojs/index.php/ico/article/view/935>. De två senaste sammanhållna symposiepublikationerna, i vilka symposiet på Åland 2010 och det i Sæby 2012 redovisas, såg dagens ljus under titlarna *Ecce Leones. Om djur och odjur i bildkonsten* (2018) och *Performance og ikonografi* (2017). Att finansiera sådana utgåvor har emellertid visat

Fig. 6. De svenska och danska Rominstitutet ligger sida vid sida i utkanten av Villa Borghese. Det svenska institutet (t.v.) ritades av Ivar Tengbom och invigdes 1941, det danska (t.h.) ritades av Kaj Fisker och invigdes 1967. Det norska institutet är beläget på andra sidan Tibern, på Gianicolo-åsens sluttning, inte långt från det finska. Foto Lars Berggren 2017.

The Swedish and Danish Institutes in Rome stand side by side just outside Villa Borghese; the former (left) was designed by Ivar Tengbom and inaugurated in 1941, the latter (right) was designed by Kaj Fisker and inaugurated in 1967. The Nordic institutes, including the Norwegian Institute, are important meeting places, hosting different kinds of Nordic scholarly activities.

sig bli allt svårare och att ta alltför lång tid. Vid symposiet i Stiklestad 2018 beslöts därför att så snabbt som möjligt publicera föredragen i ICO, för att senare eventuellt sammanföra dem i tryckta symposievolymer.

Symposierna har från första början varit ett forum för både tradition och förnyelse. På Hindsgavl och Julita deltog både väletablerade gamla rävar och unga doktorander; några av dem är fortfarande aktiva – som deltagare i symposierna, artikelförfattare och/eller sakkunniga *peer reviewers* (namn som kan nämnas är Ulla Haastrup, Søren Kaspersen, Jan Svanberg och Inger Ahlstedt-Yrild). Föredragen och diskussionerna har varit upplysande och stimulerande, och inte sällan har diskussionens vågor gått ganska höga. Genom åren har många unga forskare just vid symposierna inte bara fångats i det ikonografiska nätverket utan i symposiernas ”gränslösa” samvaro med likasinnade också kunnat dra upp konturerna för sina framtida forskningsprojekt. Inte minst har utflykterna till

Fig. 7. Det finska Rominstitutet har sitt säte i Villa Lante på Gianicolo-åsens krön. Byggnaden uppfördes i början av 1500-talet efter ritningar av Giulio Romano. Efter andra världskriget köptes villan av den finlandssvenske affärs- och tidningsmannen Amos Andersson, som skänkte den till finska staten. Foto Lars Berggren 2017.

The Finnish Institute in Rome is situated in Villa Lante on the top of the Gianicolo hill. It was built in the beginning of the 16th century, designed by Giulio Romano. After World War II the villa was bought by business- and newspaper magnate Amos Andersson, who donated it to the Finnish state.

lokala sevärdheter (fig. 5) och de gemensamma måltiderna befrämjat kontaktskapandet. Ett lättsamt, och samtidigt mnemotekniskt, inslag har också från början varit den avslutande aftonens charader, där deltagarna med hjälp av för tillfället till buds stående medel fått illustrera något av de ikonografiska motiv som varit föremål för analys under symposiet.

Det symposium som skulle ha ägt rum innevarande år tänktes, som tidigare meddelats, förlagt till Rom, med temat ”Ad Fontes – tillbaka till källorna”. Det skulle då ha involverat alla de nordiska Rominstitutet (fig. 6, 7) och den forskning som bedrivs, och kan bedrivs, just i Rom. Vatikanbiblioteket och Biblioteca Hertziana, som alla de nordiska instituten har goda förbindelser med, är rena guldgruvor för den ikonografiska forskaren. Det förra är ju en av våra viktigaste källor till kunskap om nordisk medeltid, och det senare har i princip all litteratur som rör senare perioders bildskapande i Rom och Italien. Vad gäl-

ler ikonografiska förlagor och temata är museerna, kyrkorna och palatsen rena skattkammare, inte sällan dock tillgängliga endast om man går via något av de nordiska instituten. Var och när detta det 27. symposiet kan bli av återstår fortfarande att se. Mycket har förändrats, och fortsätter att förändras, under coronavirusets nyckfulla regim. Just nu är det svårt att föreställa sig när vi helt fritt ska kunna resa och samlas på det sedvanliga sättet, oavsett om destinationen är en plats på ”hemmaplan” eller i den eviga staden.

Det nordiska samarbetet

I den senaste ansökan om medel från NOP-HS (The Nordic Board for Periodicals in the Humanities and Social Sciences) ombads man att på engelska redogöra för ICO:s ”Nordic added value” – något som vi utgående från anvisningarna formulerat som följer:

The idea behind the Nordic Iconographical Society and its organ ICO was and is to further, facilitate and initiate iconographic research and research collaboration in and about the Nordic countries. The goal is thus:

- to maintain and further develop a critical mass of relevant iconographical knowledge and expertise in all the Nordic countries and especially within disciplines such as Art history, History, Theology, Church History, Archaeology, Ethnology and Visual Studies;
- to generate, discuss and disseminate qualified research results regarding the visual cultural heritage of the Nordic region, to a Nordic and international public;
- to facilitate contacts between individual researchers as well as scholarly and cultural institutions in the Nordic countries;
- to continue to function as the primary network for Nordic researchers in the field of iconography.

The profile of ICO is decidedly Nordic in terms of geographical extension, shared cultural heritage, and to a large extent also linguistically. The journal’s texts are written and published in the Scandinavian languages (Danish, Norwegian and Swedish), English and German; articles in Finnish or Icelandic are translated into English or another Scandinavian language. Nordic contributors are encouraged to publish in their own language rather than in English – this in the interest of furthering and developing the capacity of researchers to understand,

Fig. 8. "Lille Ico har lagt penslerne for at lese om, hvad han har malet." Vinjett som mellan 1971 och 1978 markerade lästips och recensioner i ICO. Teckning Louise Lillie.

"Little ICO has put his brushes aside so as to read about what he has painted." This vignette marked reading tips and reviews in ICO from 1971 to 1978. Drawing Louise Lillie.

communicate and cooperate in Nordic research collaborations and projects utilising their native tongues. Understanding the Nordic languages and terminologies is important when working with the various national registers, archives and research literature that the Nordic iconographer must constantly utilise.

En förutsättning för att detta ska fungera som tänkt är att vi kontinuerligt håller varandra informerade om vad som planeras och pågår i de olika länderna. Under den nya rubriken ”Aktuell forskning” kommer vi därför i fortsättningen att publicera korta beskrivningar av planerade och pågående forskningsinsatser på det ikonografiska området som inkommer till redaktionen. Det ska inte vara några långa litanior utan korta, koncisa beskrivningar i stil med dem som vetenskapsråden vill ha för att offentliggöra beviljade anslag, dvs. högst 200 ord och aktuella kontaktuppgifter. På så sätt kommer ICO i ännu högre grad att bidra till att knyta kontakter, främja utbytet av kunskaper och erfarenheter, förhindra onödiga dubbelarbeten, underlätta tillblivelsen av gemensamma projekt – och i allmänhet stimulera lands- och ämnesöverskridande forskningsföretag. Även för dem som inte har ikonografi som sin huvuduppgift kan ICO på så sätt fungera som kunskapsbank och på köpet utöka sin läsekrets.

Av samma anledning är det naturligtvis viktigt att ICO:s läsare förser redaktionen med information om publikationer av intresse för läsekretsen (fig. 8). I dagens läge är det omöjligt att hålla reda på allt som publiceras i de olika länderna, och i vad mån det innehåller något av nordiskt eller allmänt ikonografiskt intresse. Se därför till att i första hand era egna publiceringar meddelas

till ICO:s redaktion (för att registreras och eventuellt recenserar), i andra hand övriga nationella publikationer och i tredje vad som på det internationella planet är värt att notera. Den som vill ha sitt opus recenserat måste naturligtvis ange en URL eller sända ett exemplar av boken/artikeln till redaktionen.

Ikonografien och pengarna

Trots att vi nu lever i en tid och ett samhälle som bokstavligen simmar i bilder verkar bildforskning inte stå särskilt högt på den politiska och ekonomiska dagordningen. En snabb titt på de stora skandinaviska anslagsgivarnas utdelningar ger syn för saken. Antalet beviljade ansökningar som avser bildforskning i vid mening är av bifogade beskrivningarna att döma är ytterst få, och de som explicit nämner ”ikonografi” kan räknas på ena handens fingrar. Denna rörelse bort från de konkreta objekten och bilderna har naturligtvis flera olika orsaker, men en av dem är de alltmer avtagande kunskaperna i historia och religion. Både den grekisk-romerska mytologin och Bibeln är för nutidens kandidater och magistrar mestadels *terra incognita*, liksom de bilder och bildvärldar de gett upphov till. Detsamma gäller dessvärre i allt högre utsträckning även dem som befolkar forskningsrådets beredningsgrupper.

Historiska kunskaper tillmätts allt mindre utrymme i undervisningen och inte ens på doktorandnivå i ämnen som konstvetenskap står de numera högt i kurs. Att som akademisk lärare undervisa om äldre skulptur och måleri för studerande som inte kan skilja mellan Moses och Aron, Herkules och Zeus, Platon och Aristoteles, etrusker och romare, helgon och kättare, dygder och laster – och så vidare – blir en synnerligen tidsödande process. Den som ska demonstrera en medeltida kyrkas muralmålningar får börja med gamla och nya testamentet, och den som vill analysera klassiska konsthistoriska monument – som Pietro da Cortonas plafond i Palazzo Barberini i Rom (fig. 9) – får börja på en historisk och ikonografisk nybörjarnivå. Det vill säga med antik mytologi, kyrkohistoria, påvedömetts politiska situation på 1600-talet, Trettioåriga kriget, Urban VIII och Gustav II Adolf, och vad de olika avbildade figurerna betyder, enskilda och i det aktuella sammanhanget. Det bästa man som lärare kan hoppas på är att ge vissa grundläggande insikter – som att äldre figurativa framställningar faktiskt har åtminstone en (ofta flera parallella) klart avläsbar betydelse och inte bara är tänkta att fungera som statusmarkörer och stämningsskapande dekorationer.

Fig. 9. Pietro da Cortona, detalj av plafondmålningen i Palazzo Barberinis "Gran Salone", 1632–1639: Herkules, dvs. den katolska kyrkan, bekämpande det lutheranska kätteri. I det trettioåriga krigets kontext ska detta läsas som påven Urban VIII i kamp med Gustav II Adolf. Foto Lars Berggren 2016.

Pietro da Cortona, detail of the ceiling fresco in the "Gran Salone" of Palazzo Barberini in Rome, 1632–1639. It shows Hercules, which is to say the Catholic Church, in combat with the Lutheran heresies. In the context of the Thirty Years War, this should be read as Pope Urban VIII in combat with the Swedish King Gustavus Adolphus.

Samtal med dagens politiska makthavare ger vid handen att de ofta betraktar alla gamla bilder som ”konst” i nutida mening, dvs. något i som likhet med hajar i sprit, mixade guldfiskar, ruttnande kadaver och konserverad avföring bara intresserar enstaka skribenter på dagstidningarnas kultursidor och egentligen saknar samhällsrelevans. Det vittnar inte bara om en genuin okunskap både om historien och om hur det mänskliga psyket fungerar. De krafter som idag styr bildforskningen, uttröner och utnyttjar dess oändliga möjligheter till manipulation av våra psyken är ”sociala media” med sina kopplingar till reklamindustri, politiskt spinn och diverse konspirationsteorier. Bilden har blivit något alltså närvarande men samtidigt, paradoxalt nog, något som våra forsknings- och finansieringsorganisationer förefaller ha tappat intresset för – eller förlorat förmågan att förstå och hantera – och därför inte prioriterar.

ICO:s ekonomi

I officiella sammanhang talas det högt och mycket om värdet av interdisciplinär och internationell forskning, men när det kommer till konkret tilldelning av anslag står resultatet praktiskt taget aldrig i proportion till de stora orden. När man går igenom redovisningarna av beviljade medel får man intrycket att in-

ternordiska ansökningar vanligtvis hamnar långt ned i prioriteringsordningen, om de över huvud taget alls beaktas. En anledning är säkert en underliggande omtanke om det egna landets institutioner och deras försörjning i en kärv ekonomi, en annan är det ständiga snegländet på internationella rankinglistor och citeringsindex. En tredje är sammansättningen av de anslagsbeviljande organens beredningsgrupper, där små ämnen eller ämnesområden sällan är representerade och där det kan vara svårt att få en sakkunnig bedömning. När det gäller nordiska samarbetsprojekt kan man också mistänka att man helst ser att det är grannarna som ska stå för fiolerna.

Resultatet för ICO:s del är hur som helst att det är svårt att få substantiella anslag från de stora finansiärerna och att de mindre ger sällan bidrag till tidskrifter, särskilt inte över längre perioder. Av en del utlåtanden att döma saknas i de beviljande instanserna också ofta grundläggande kunskaper om vilka arbetsinsatser som krävs för att en tidskrift ska kunna produceras, oavsett om det handlar om publicering på papper eller på internet. ICO:s ganska bräckliga finansiella grundvalar är egentligen bara tre, var och en livsviktig för dess fortsatta existens:

1. En värdinstitution (för tillfället Åbo Akademi) som står för arbetsplats, utrustning, viss administration, den status som fordras för ansökningar från andra anslagsgivare, och större eller mindre ekonomiska tillskott till verksamheten;
2. Stabila externa anslag. NOP-HS, en underavdelning till NOS-HS (The Joint Committee for Nordic Research Councils for the Humanities and the Social Sciences), har genom åren varit en stabil anslagsgivare. Problemet med dem är dels att finansieringsperioderna nu löper över högst två år, dels att anslagen inte täcker mer än högst en tredjedel av de reella kostnaderna;
3. Ideellt, obetalt arbete av i första hand redaktionen men också av externa sakkunniga, peer reviewers (av vilka det fordras minst två för varje publicerad artikel) och av redaktionskommittén.

Anslagen från NOP-HS har hittills varit avgörande för ICO:s fortbestånd, men beroendet har ett pris. Den administration som fordras i samband med redovisning och ansökningar är tämligen omfattande, och den blir inte lättare av att NOP-HS vartannat år byter land, adress och huvudman. Nu senast flyttades verksamheten från Vetenskapsrådet i Stockholm till Finlands Akademi i Helsingfors, något som bland annat innebar att i systemet redan befintliga ansökningshandlingar raderades och att utbetalningen av anslagna medel för-

senades med ett halvår. Till detta kommer att de olika forskningsråden alla har olika rutiner, definitioner, tekniska och formella krav för ansökningar och sökande, liksom att deras ansökningsplattformar fungerar på helt olika sätt. Normalt tar det ett par arbetsveckor att ta reda på vad som egentligen gäller och att producera en ansökan som fyller de för tillfället uppställda kraven.

Föga förvånande har ansökningsprocedurerna med tiden generellt blivit alltmer komplicerade och omfattande. Ett av de krav som de flesta stora fonder ställer idag är att sponsrade publikationer ska vara *open access* vilket, kanske lite oväntat, ställer till problem för bl.a. ICO. Dels medför det en viss inlåsnings-effekt, eftersom den tidskrift som tilldelas ett belopp som inte täcker mer än en del av den faktiska produktionskostnaden får svårt att skaffa sig andra inkomster, t.ex. genom prenumerationsavgifter. Dels komplicerar det hanteringen av bildmaterialet, eftersom olika villkor och kostnader är förenade med publicering av bilder i begränsade upplagor och fri åtkomst på nätet.

Det har också skett förändringar i språkpolitiken. Förr fanns ansökningsanvisningar och formulär alltid på något av de nordiska språken, och själva ansökan kunde författas på något av dem. Nu ska allt vara på engelska. I anvisningarna för den ansökan avseende åren 2021–2022 som nyss sändes in till Finlands Akademi står det visserligen att man *får* skriva på svenska, norska eller danska (en konsekvens av den finska språklagen), men att man avråder från detta eftersom man i bedömningen anlitar utländsk expertis. Bortsett från att engelskan medför ett visst merarbete så känns det egendomligt att skriva en ansökan till en nordisk samarbetsfond om medel för ett nordiskt samarbetsprojekt på ett icke-nordiskt språk.

Framtidens ICO

Vad ICO är och i framtiden vill vara har förhoppningsvis redan framgått av det föregående. Det finns vissa praktiska, forskningspolitiska, administrativa och ekonomiska problem att övervinna men i slutändan handlar det om att vara relevant, aktuell och läst. För att vara det är redaktionen helt beroende av sina läsare och medarbetare. Det är era tips, upplysningar, kommentarer, insända recensioner och artikelförslag som gör ICO; redaktionen sorterar, redigerar, ser till att de vetenskapliga och språkliga kraven uppfylls samt sköter det praktiska och ekonomiska. Om det ska bli ännu ett framgångsrikt kvartssekel för tidskriften avgörs i sista hand av ert intresse och era bidrag.